

DRUŽINSKI OSKRBOVALCI

Virtualna konferenca Centra za mednarodne raziskave oskrbe, dela & enakosti CIRCLE, 12. – 30. 04. 2021

OSKRBA – IZZIVI IN REŠITVE ZA VZDRŽNOST V PRIHODNOSTI

V aprilu 2021 so izvedli obsežno konferenco na temo oskrbovanja. Konferenco je organiziral CIRCLE, organizacija ustanovljena leta 2006 z namenom raziskovanja, evalviranja in svetovanja na teoretičnem in praktičnem področju oskrbe, dela in enakosti. Organizacija ima sedež na Univerzi v Sheffieldu v Angliji, njen najvidnejši mednarodni raziskovalni program pa je Vzdržnost oskrbe: povezovanje ljudi in sistemov.

Tehnologija v oskrbi – priložnosti in ovire v kontekstu oskrbovancu prilagojene oskrbe

Pri načrtovanju tehnoloških rešitev je zelo pomembno dobro poznavanje potreb in želja starejših oseb. Mnogi starejši imajo namreč težave pri sprejemanju tehnologije v svoje vsakdanje življenje, pogosto jo zavračajo. Ker pa ima sodobna pametna tehnologija velik potencial za lajšanje samostojnega življenja ob staranju, je razvoj tehnologije, ki bo specifično prilagojena za uporabo starejšim osebam, izjemnega pomena.

Antropologinja in raziskovalka Tanja Ahlin iz Univerze v Amsterdamu je predstavila prispevek o oskrbovanju starejših svojcev na daljavo. Raziskovala je osebne izkušnje poklicnih negovalk iz Indije, ki so odšle na delo v tujino, v Indiji pa so ostali njihovi družinski člani, ki so potrebovali

oskrbo. Večinoma je šlo za njihove stara-joče starše z različnimi kroničnimi boleznimi. Udeleženke v raziskavi so za pove-zovanje na daljavo uporabljale pametne telefone, tablice in računalnike.

Izkazalo se je, da je pri oskrbovanju na daljavo pogostost stikov zelo pomembna – oskrbovalke so s svojimi starši govorile vsak dan, pogosto celo večkrat. Pri tem se je pokazala očitna razlika med telefonskimi pogovori in pogovori preko video povezav. Med telefonskimi pogovori so se ljudje zelo izogibali tišini, saj so bili trenutki tišine neprijetni, zato so jih zapolnili s pogovori o vsakdanjih stvareh, na primer o tem, kaj so imeli za kosilo. Pri pogovorih preko video povezav pa so bili trenutki tišine prijetni, zato se jih udeleženci niso trudili zapolniti s pogovorom, pač pa so se jim prepustili in v njih uživali.

Pokazala se je še ena zanimivost, namreč da so se oskrbovanci glede svojih zdravstvenih težav vedno raje najprej pogovorili s hčerko in šele kasneje s svojim zdravnikom. Komunikacije z zdravnikom pa hčere niso prevzemale, saj se jim je zdelo bolj primerno, da se z njimi o svojem zdravju pogovorijo starši neposredno. Ker so starši dnevno poročali hčerkam o stanju simptomov svoje kronične bolezni in od njih prejeli navodila, kako naj v zvezi s tem ravnajo, je pravzaprav šlo za neke vrste telemedicino. Avtorica raziskave je pri tem poudarila, da so starši natančne informacije o svojih zdravstvenih težavah delili samo s hčerkami, medtem ko so jih v pogovorih s sinovi prikrivali, da bi jim prihranili nepotreben stres.

Kate O'Loughlin, profesorica Univerze v Sydneyu je imela v okviru konference prispevek o napredku pripomočkov za oskrbovanje – od enostavnejših, kot je na primer sedež v kopalni kadi, do tehnoloških. Ker se ljudje veliko raje starajo doma kakor v institucionalni oskrbi, si lahko pri tem veliko pomagajo s sodobno tehnologijo. Medtem ko je potencial tehnologije za staranje doma že podprt z mnogimi raziskavami, pa je način, kako si starejši pri tem pomagajo s tehnologijo, še precej nejasen. Avtorica je izpostavila, da je pri tem velik izziv že sama opredelitev, kaj tehnologija za staranje doma sploh je. Opaža namreč, da če o tem povprašamo starejše osebe, pravzaprav niso povsem prepričani, kaj jih sprašujemo.

V sodelovanju z drugimi avtorji je izvedla manjšo pilotno študijo, ki je kvalitativno raziskala, kaj starejši ljudje razumejo kot sodobno tehnologijo, kakšne izkušnje imajo z njeno uporabo ter kaj jim je pri tem izziv. Vključenih je bilo 15 odraslih, starejših od 70 let. Kot sodobno tehnologijo, ki jo uporabljajo za samostojno staranje na svojem domu, so navajali klimatske naprave, protivlomne alarme, televizije, električne invalidske vozičke ipd. Pri tem so pri navajanju televizije imeli v mislih običajne analogne televizije in ne sodobnih digitalnih pametnih televizij, ki omogočajo izbiranje programov in prenos internetnih vsebin. Avtorji so tehnologijo, ki so jo navajali starejši, razdelili v šest kategorij: tehnologija za mobilnost, tehnologija za varnost, tehnologija za gospodinjstvo, tehnologija za pomoč pri vsakodnevni opravih, informacijsko-komunikacijska tehnologija in tehnologija za prosti čas. Glede uporabnosti te tehnologije so

udeleženci izrazili svojo močno odvisnost od njene uporabe, v smislu, da si življenja brez nje ne morejo zamisliti.

Avtorica prispevka je poudarila, da nekateri starejši s pridom uporabljajo tudi naprednejšo, pametno tehnologijo, vendar zelo redki, ki pa pri tem potrebujejo podporo, največkrat svojih otrok ali vnukov. Glede naprednejše tehnologije je avtorica navedla rezultate drugih avstralskih študij, ki kažejo, da je pri uporabi pametne tehnologije za starejšo osebo zelo pomembno, če jo predhodno uporabljajo njeni bližji, na primer partner ali prijatelj. Ko pridobijo dobro izkušnjo z uporabo pametne tehnologije, so jo veliko hitreje pripravljeni sprejeti v svoje življenje. Starejši, ki pametno tehnologijo zavračajo, pa kot razlog za to navajajo predvsem visoke cene in neprijetne občutke ob težavah pri njeni uporabi in dvome o njeni uporabnosti.

V nadaljevanju je Jo Moriarty predstavila raziskavo, ki so jo izvedli na King's College London. Avtorje je zanimalo, kako se je stanje na področju oskrbe izboljšalo z uvedbo Zakona o oskrbi, ki so ga v Angliji sprejeli leta 2014. V ta namen so analizirali sekundarne podatke in informacije na uradnih spletnih straneh ter izvedli anketo med oskrbovalci.

Zakon opredeljuje, da morajo lokalne oblasti omogočiti oskrbovalcem dostop do informacij in podpore v obliki instrumentalne pomoči in svetovanja. Raziskovalci so zato želeli predvsem preveriti, ali so lokalne oblasti zagotovile kakovosten informacijski sistem, tako digitalno kakor v obliki zloženek in drugih informativnih gradiv. Kljub dejstvu, da v Angliji delež starejših brez dostopa do interneta upada, je še vedno veliko starejših, ki se ne morejo informirati preko

spleta. Avtorica prispevka je opozorila, da so to pogosto tisti starejši, ki so najranljivejši, saj so hkrati tudi socialno izključeni in materialno prikrajšani, zaradi česar zelo težko pridejo do primerne oskrbe.

Avtorji so dostopnost informacij raziskovali tako, da so se postavili v vlogo osebe, ki se je znašla v oskrbovalni situaciji in se poskuša informirati na uradnih spletnih straneh. Kot zelo pozitivno ocenjujejo dejstvo, da je na vseh uradnih spletnih straneh navedena definicija oskrbovalca, saj se oskrbovalci pogosto ne zavedajo, da so oskrbovalci, in ne poznajo pojma oskrbovanje. Ustrezno dostopne so bile tudi informacije o pridobivanju ocene za potrebo po oskrbovanju pri njihovem svojcu, vendar pa na spletnih straneh večinoma ni bilo navedeno, kako dolgo je potrebno čakati na pridobitev ocene. Potrebe po oskrbovanju namreč ocenjujejo različne organizacije, zato prihaja do daljših čakalnih dob.

Raziskava je pokazala, da ena izmed bistvenih informacij na spletnih straneh ni omenjena, to je pravica do denarnega prispevka za oskrbovalca. Gre za izplačilo, ki je namenjeno oskrbovalcu za lastno porabo in ne za oskrbovanje ali oskrbovanca. Oskrbovalci lahko ta denar porabijo za sprostivne dejavnosti, prosti čas in oddih od oskrbovanja.

Zakon o oskrbovanju omogoča oskrbovalcem tudi urgentno pomoč. Gre za pomoč v primeru, ko oskrbovalec zaradi določenega razloga ne zmore oskrbovati, na primer v primeru lastnih zdravstvenih težav in morebitne hospitalizacije. V takih primerih so njihovi oskrbovanci v času odsotnosti oskrbovalca upravičeni do nadomestne oskrbe v organizaciji državnih

institucij. Avtorji raziskave so ugotovili, da kar četrtina spletnih strani te pravice ni omenjala. Jo Moriarty je v zaključku prispevka poudarila, da dostopnost vseh pomembnih informacij za oskrbovalce o njihovih pravicah še vedno ni zadostna.

Delo, oskrba in blaginja – nove rešitve, trenutni izzivi

V okviru drugega tematskega sklopa so raziskovalci govorili o izzivih in rešitvah povezanih z usklajevanjem plačanega dela in oskrbe. Vse več neformalnih oskrbovalcev se z oskrbovalnimi obveznostmi srečuje v delovno aktivnih letih, zato usklajevanje plačanega dela z oskrbo ter podpora s strani delodajalcev postajata pomembni temi tako pri raziskovanju (dolgotrajne) oskrbe kakor pri upravljanju s človeškimi viri. Vse več podjetij se namreč zaveda, da lahko z oblikovanjem podpornih programov podprejo zaposlene oskrbovalce in s tem preprečijo negativne vplive, ki jih ima oskrba na plačano delo (npr. pogoste odsotnosti z dela zaradi oskrbovalnih obveznosti, pomanjkanje koncentracije na delovnem mestu, izgorelost, visoka fluktuacija delovne sile ter odloženo karierno napredovanje zaposlenih oskrbovalcev).

Camille Allard, doktorska študentka sociologije iz Univerze v Sheffieldu je predstavila svojo raziskavo, v kateri je preučevala odnos med individualnim in kolektivnim blagostanjem zaposlenih oskrbovalcev. Ugotavlja, da podpora na delovnem mestu prispeva k boljšemu individualnemu blagostanju, saj zaposlenim oskrbovalcem omogoča, da imajo več nadzora nad porabo časa za oskrbovalne obveznosti, poleg tega pa redkeje poročajo o tem, da so pod stresom, ter za svoje oskrbovalne

obveznosti ne koristijo svojega dopusta; v oskrbovalcem prijaznih podjetjih so v ta namen vzpostavljene posebne oblike odsotnosti z dela. Na drugi strani je odnos med podporo na delovnem mestu in kolektivnim blagostanjem bolj zapleten in odvisen predvsem od odnosa vodje oddelka, od tega ali je v podjetju vzpostavljena podporna skupina za oskrbovalce, veliko vlogo pri tej obliki blagostanja pa imajo tudi sindikati, ki so lahko dober vir informacij, poleg tega pa jih oskrbovalci lahko uporabijo tudi za pogajanja z delodajalci oz. vodji izmen.

V nadaljevanju je profesorica dr. Janet Fast iz kanadske Univerze v Alberti predstavila situacijo zaposlenih oskrbovalcev v Kanadi, ki tvorijo velik del delovno aktivne populacije – med 30 in 35 %, pri čemer je zaposlenih za polni delovni čas približno 75 %. Kanadčani imajo sicer dobro urejen dostop do raznolikih oblik dopustov za oskrbo, ki so opredeljeni v okviru zakonodaje na zvezni, regionalni in krajevni ravni. Poznajo kratkotrajne in dolgotrajne oblike dopustov za oskrbo. Med kratkotrajne spada dopust za oskrbo družinskih članov – traja od 3 do 12 dni na leto; večina regij zagotavlja 3 do 5 dni te oblike dopusta na leto. Nadalje poznajo Kanadčani še dve obliki dolgotrajnejših dopustov. Prvi je *dopust za nego*, do katerega so upravičeni oskrbovalci, ki skrbijo za družinske člane, ki se jim izteka življenjska pot (trajanje 26 do 52 tednov, odvisno od regije). Drugi tip dolgotrajnejših dopustov je *dopust za primer hude bolezni*. Namenjen je skrbi za hudo bolne otroke (37 tednov) ali odrasle (17 tednov), večinoma pa je dolžina določena na zvezni ravni. Vse oblike dopustov za oskrbo so

neplačane, vendar pa so oskrbovalci, ki koristijo dolgotrajnejše oblike odsotnosti z dela, upravičeni do delnega nadomestila prihodka preko zavarovanj, ki izhajajo iz delovnega razmerja.

Dominique Philips iz Univerze v Dublinu je predstavila položaj zaposlenih oskrbovalcev na Irskem. Po podatkih raziskave družinskih oskrbovalcev Irske (*Family Carers Ireland*) iz leta 2019 ima približno eden od devetih zaposlenih družinske obveznosti, povezane z oskrbo. V poročilu iz leta 2020 (State of Caring Report 2020) ugotavljajo, da se kar 55 % zaposlenih oskrbovalcev odpove delu, da lahko oskrbujejo, 23 % pa zmanjša število delovnih ur. Poleg tega ugotavljajo, da zaposleni oskrbovalci zaradi oskrbovalnih obveznosti zavračajo priložnosti za izpopolnjevanje, izobraževanje in napredovanje. Zgolj 3 % zaposlenih oskrbovalcev je poročalo o tem, da oskrbovanje nima nikakršnega vpliva na njihovo plačano delo. Philipsova je na konferenci predstavila kvalitativno raziskavo, katere cilj je bil raziskati izkušnje družinskih oskrbovalcev, ki so se morali odpovedati ali prilagoditi svoje delovne obveznosti, da bi lahko skrbeli za svojca ali za drugo njim pomembno osebo, ki potrebuje pomoč. Opravili so deset poglobljenih pol-strukturiranih intervjujev ter rezultate tematsko analizirali. Ugotovili so, da oskrbovalci plačano delo najpogosteje prilagodijo tako, da vzamejo dopust, zamenjajo zaposlitev ali naredijo karierno pavzo, se predčasno upokojijo, prilagodijo število delovnih ur ali delovnih dni, zamenjajo delovno mesto ali prostovoljno prekinejo delovno razmerje. Da bi bilo teh negativnih prilagoditev plačanega dela oskrbi čim manj, raziskovalci opozarjajo,

da imajo pri tem velik vpliv delodajalci, saj dejavniki, kot so fleksibilnost, podpora s strani vodstva ter gojenje družini prijazne kulture v podjetju, pozitivno vplivajo na lažje usklajevanje plačanega dela z oskrbo.

Prvi del tematskega sklopa o usklajevanju plačanega dela in oskrbe je zaključil dr. Jason Hayes iz Univerze v Sheffieldu, ki je predstavil vlogo in vpliv podpore s strani delodajalcev na usklajevanje plačanega dela z oskrbo. Rezultati raziskave temeljijo na reprezentativnem vzorcu 970 zaposlenih oskrbovalcev v Angliji in Walesu. Ugotavlja, da se večina zaposlenih oskrbovalcev zaradi svojih skrbstvenih obveznosti težko osredotoči na plačano delo, prav tako velika večina zaradi oskrbovanja razmišlja o zmanjšanju števila delovnih ur. 24 % zaposlenih oskrbovalcev poroča, da so že razmišljali o tem, da bi prekinili svoje delovno razmerje zaradi oskrbovanja, 36 % pa jih je v zadnjem letu zavrnilo ponudbo za novo delovno mesto, napredovanje ali pa so se odločili, da se ne prijavijo na novo delovno mesto. Zaposlene oskrbovalce so spraševali tudi o vplivu plačanega dela na oskrbovanje – zanimalo jih je, kako pogosto so se v zadnjem letu, ko so prišli domov iz službe, počutili preveč utrujene, da bi lahko opravili določene oskrbovalne obveznosti – 28 % jih je odgovorilo, da se tako počutijo vsaj enkrat na teden, medtem ko se 13 % zaposlenih oskrbovalcev tako počuti vsak dan. Zaposleni oskrbovalci poročajo o različnih strategijah, s katerimi

skušajo doseči boljše ravnovesje med plačanim delom in oskrbovalnimi obveznostmi. Nekateri zmanjšajo število delovnih ur, skoraj polovica izkoristi za oskrbovanje svoj letni dopust, nekateri opravljajo službene obveznosti tudi ob večerih ali čez vikende, da opravijo vse potrebno. Nekateri oskrbovalci pa poročajo, da vzamejo bolniški dopust, da lahko nudijo oskrbo.

Težave pri usklajevanju plačanega dela z oskrbovalnimi obveznostmi se lahko kažejo v pogostejšem občutku stresa, anksioznosti in nižjem blagostanju zaposlenih oskrbovalcev, lahko pa vplivajo tudi na njihovo zmožnost kakovostnega opravljanja službenih obveznosti. Zato je podpora s strani delodajalcev ključnega pomena, saj delodajalci s tem lahko dosežejo, da zaposleni oskrbovalci redkeje razmišljajo o zmanjšanju števila delovnih ur, o prekinitvi dela, imajo manj težav s koncentracijo, redkeje zavrnejo napredovanje ter so redkeje na bolniškem dopustu. Spodbudni so tudi rezultati, ki kažejo, da je 40 % vseh zaposlenih oskrbovalcev zaposlenih v oskrbovalcem prijaznih podjetjih, pričakovati pa je, da se bo v prihodnje ta odstotek še povečal.

V naslednjih številkah bomo nadaljevali s poročanjem o vsebinah te konference, saj je bila ena najboljšežnejših in najkakovostnejših mednarodnih konferenc za področje oskrbe.

Ajda Svetelšek in Tjaša Hudobivnik